

ASCÓ

Nom oficial: *Ascó*, topònim que prové de l'àrab *Aziq*, nom propi de persona, donat en forma augmentativa amb l'afegit *-on*. Ha estat escrit *Azcón* i *Azcona*. També del preromà *as*, "roca", i *koc*, "turó arrodonit"; el resultat en donaria la situació topogràfica.

Gentilici: asconenc/asconenca/asconencs.

Varietat lingüística: català occidental.

Blasonament: la vila d'Ascó té un escut caironat: de gules i un castell de sable tancat d'argent sobremuntat d'una creu de Malta d'argent. Per timbre una corona mural de vila (fig. 1). Aquest escut va ser aprovat el 6 d'agost de 1985 i publicat al DOGC el 2 d'octubre de 1985, al número 583.

Comarca: Ribera d'Ebre.

Àmbit territorial: Terres de l'Ebre.

Bisbat: Tortosa.

Partit judicial: Gandesa.

Codi postal: 43791.

Extensió: 73,6 km², que el converteix en el quart terme municipal en extensió de la comarca de la Ribera d'Ebre, després de Tivissa (209,4 km²), Flix (116,9 km²) i Riba-roja d'Ebre (99,1 km²).

Densitat de població (2011): 22,6 hab/km².

Altitud: 70 m snm.

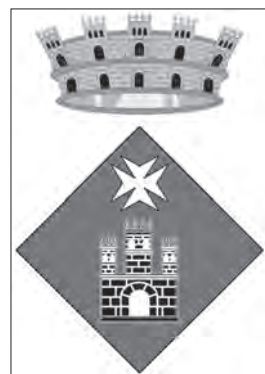

Fig. 1. Escut d'Ascó

Fig. 2. Nucli urbà d'Ascó, des del marge esquerre de l'Ebre; a dalt i al fons, el castell (2011)

Nuclis de població limítrofs: Ascó es troba situat a la meitat septentrional de la comarca de la Ribera d'Ebre, a la coneguda com a Ribera Nord, i ocupa el sector més occidental per sobre de les serres del Pas de l'Ase (fig. 2). El seu terme municipal s'estén majoritàriament al marge dret de l'Ebre, encara que amb una petita porció al marge esquerre, entre les Aixalelles i l'Illa del Comandant. Limita al nord amb el terme de Flix; a l'est amb el de Vinebre i Garcia; al sud amb els termes de Garcia, Móra d'Ebre i la Fatarella, a l'oest amb la Fatarella i al nord-oest contacta en un petit tram de menys de 100 m amb Riba-roja d'Ebre, a l'àrea de la Punta de l'Home. Per tant, tots els municipis amb els quals limita són de la Ribera d'Ebre, excepte la Fatarella, que pertany a la Terra Alta. A l'extrem sud-occidental una estreta llenca d'uns 800 m de llarg per menys de 100 m d'ample, al voltant de la carretera de la Fatarella a Camposines, evita el contacte d'Ascó amb el proper terme de Corbera d'Ebre, també de la comarca de la Terra Alta.

El límit del terme municipal discorre pel nord des de la Punta de l'Home, a la serra de la Fatarella, per la serra de Puntils i la vall Estreta fins a arribar a l'Ebre al pont del Llop. En aquest punt el límit travessa l'Ebre i segueix riu amunt pel marge esquerre, per ascendir direcció est cap a la serra de les Planes. Des d'aquesta serra descendeix el límit de terme cap al sud en línia recta fins als Tossals, a la cota 170 m snm, i d'aquí descendeix, més o menys en línia recta, fins al mateix nucli urbà de Vinebre. Aquí la divisòria fa dos girs de 90°, primer a la dreta i després a l'esquerra, i continua fins a la desembocadura

del Galatxo a l'Ebre. El límit segueix a continuació pel mig del llit de l'Ebre, riu avall, fins al túnel del ferrocarril del Pas de l'Ase, on la divisòria del terme creua al marge dret i s'enfila serra amunt, per la carena, fins al pic de l'Àliga. Des d'aquest cim el límit continua per la carena fins al cim més occidental de la Caixa, des d'on segueix en direcció sud, també resseguint els cims, per sobre de les obagues del Ramer i del Trist; des d'aquesta zona propera a Sant Jeroni de Móra d'Ebre, segueix el límit més o menys tortuós fins al coll de Camposines, per on creua la carretera nacional i continua en direcció oest fins al coll de Capllarg, tot deixant sempre al sud i fora del terme asconenc la carretera local que mena de la Fatarella a Camposines. Del coll de Capllarg continua el límit municipal cap al nord per la serra de la Fatarella deixant tots els vessants dins els límits d'Ascó i l'altiplà dins els límits de la Fatarella. El límit de terme creua la carretera local d'Ascó a la Fatarella al coll de Paumeres i continua per dalt dels vessants de la serra fins a arribar novament a la Punta de l'Home.

Punts més alts: els principals cims del terme d'Ascó són, pel nord i a la serra de la Fatarella, la Punta de l'Home, de 549 m snm, que és la màxima cota municipal i fa de divisòria entre els termes asconenc, de Ribera-roja d'Ebre i de la Fatarella, i on el terme de Flix arriba fins a pocs metres del cim. Altres cims i colls corresponents a la serra de la Fatarella i els seus contraforts són el coll de Paumeres, de 543 m; el coll de Capllarg, de 538 m, i el coll de Camposines, de 238 m, pels quals discorren diverses carreteres; el coll de Dovies, de 496 m; el coll dels Canyerets, de 452 m; el coll de Besida, de 259 m; el Tossal del Forrellat, de 218 m; el Tossal d'Amadeo, de 223 m; el coll de la Vall de Caete, de 264 m; la Pila, de 228 m... A les vores de l'Ebre se situen, al marge dret el Tossal d'Andisc, de 124 m; el castell d'Ascó, de 150 m; lo Calvari, de 200 m... i al marge esquerre es troben els cims de la serra de les Planes, de 125 m; els cims de Los Tossals, de 170 m; enfront de l'assut de la Central Nuclear i on s'eleva molt a prop el Tossal del Francès, de 167 m, encara que realment és en terme vinebrà.

Al sud, a les serres que constitueixen el Pas de l'Ase, es troben els cims dels Mugrons, de 235 i 216 m (fig. 3); el pic de l'Àguila, de 492 m, que és la cota màxima de les serres del Pas de l'Ase asconenques; el coll i pic oriental de l'Àguila, de 418 i 456 m, respectivament, i el pic occidental de l'Àguila, de 488 m. Al sector més occidental de les serres del Pas de l'Ase s'hi troba el cim de la Caixa, de 423 m, a la carena de l'obaga del Ramer, la cota 394 m, entre aquesta i l'obaga del Trist, i la cota 356 m, a la carena de l'obaga de les Coves, abans d'arribar al coll de Camposines, on s'entronquen les serres del Pas de l'Ase amb els vessants de la serra de la Fatarella.

L'orografia del terme municipal d'Ascó és, per tant, esquerra i amb apreciables desnivells, que van des del cim culminant del municipi (549 m) fins al nivell més baix, a l'Ebre, a l'àrea del Pas de l'Ase (22 m).

Rius i illes: l'Ebre és l'eix vertebrador de la comarca de la Ribera i del municipi d'Ascó, que el recorre al llarg de 10,5 km des de l'entrada pel pont del Llop fins a la sortida pel congost del Pas de l'Ase cap a Garcia. Bona

Fig. 3. Cims dels Mugrons (1998)

part del seu recorregut es troba modificat per l'home, i inclou l'assut creat davant de la Central Nuclear per augmentar l'embassament d'aigua de l'Ebre que serveixi per captar aigües per a la refrigeració dels reactors de la Central (fig. 4). Al llarg del seu recorregut pel terme d'Ascó, l'Ebre ha creat un seguit d'illes i penínsules que mostren la dinàmica fluvial amb una continua remodelació dels seus marges; entre aquestes es troba la península del mas del Comte, situada al marge esquerre i a 28,3 m snm; l'illeta ubicada davant de la Central, enfront del Tossal del Francès, a 27,7 m snm; després el riu supera l'assut de la Central i es dirigeix cap al nucli de la població, on davant de l'ermita del Carme es genera la gran illa d'Ascó, a 24,4 m snm, coberta en bona part per bosc de ribera (fig. 5). Després de la desembocadura del barranc de la Gala, apareix una petita península al marge dret del riu, a 25 m snm; riu avall, al marge esquerre, apareix una important península a la partida coneguda com a Illa del Comandant, a uns 25 m d'alçària. Davant dels Mugrons i de la Roca de l'Ortiga hi ha una illa a 22,2 m snm, força coberta de vegetació, però que es troba bàsicament en terme vinebrà. Al Solà dels Mugrons es formen dos petits barrancs a la desembocadura dels quals es genera la petita illa dels Mugrons, a una alçària de 22,3 m, també força coberta de vegetació.

Barrancs: a més de l'Ebre, el terme municipal asconenc comprèn també les valls de diversos barrancs que aporten les seues aigües intermitents al gran riu. A les fondalades i raconades dels barrancs hi creix una vegetació molt característica que aprofita la humitat generada pel recorregut discontinu de

Fig. 4. Assut de la Central Nuclear d'Ascó (2011)

Fig. 5. Illa d'Ascó, amb una important vegetació de ribera i situada davant de l'ermita del Carme (2011)

les aigües de pluja. Els barrancs també s'han aprofitat com a via de trànsit, ubicant-se al llarg seu nombrosos masos.

Podem agrupar tots aquests barrancs segons el marge de l'Ebre pel qual recorren i en la direcció d'aigües avall. Així, pel marge esquerre, on el terme municipal asconenc és més petit, trobem alguns barrancs com el de Valloserres, de curt recorregut i procedent del terme vinebrà, la Vall de Gorraptés, que penetra al terme d'Ascó a l'Illa del Cavaller i que, després de tornar al terme de Vinebre, rep el barranc de la Torre i continua amb el nom de Lo Galatxo fent de divisòria entre els termes d'Ascó (Illa del Comandant) i de Vinebre (Ribers). A continuació el terme d'Ascó segueix pel mig del llit de l'Ebre i desapareix així el marge esquerre asconenc.

El marge dret del riu Ebre és el més extens del terme municipal d'Ascó i la majoria de barrancs i partides es troben en aquest costat. Procedeixen majoritàriament del vessant oriental de la serra de la Fatarella i desaigüen a l'Ebre, com hem comentat abans. Més cap al sud, els barrancs procedeixen del vessant nord de les serres del Pas de l'Ase. Per tant, de nord a sud ens trobem el barranc de la Peixera, que neix als Plans de la Fatarella i desemboca a l'Ebre al nord del nucli de la població d'Ascó, passant per la vall del Rosset i la vall de Rita, i després de rebre per la dreta la vall de Modut. Al sud del nucli de la població d'Ascó es troba el barranc de la Fontxinxella (fig. 6), que prové de la vall de Fal·là i que rep per la dreta Vallxiqué i la vall de Bissida;

Fig. 6. Barranc de la Fontxinxella que envolta pel sud el nucli urbà d'Ascó; al fons el parc edic de la serra de la Fatarella (2011)

aquests barrancs desemboquen a l'ermita de la Mare de Déu del Carme, davant de l'illa d'Ascó. Un altre barranc és el de Rams, que discorre al sud de la carretera que puja a la Fatarella i que neix al coll de Paumeres de la serra de la Fatarella; rep per la dreta el barranc de la Vall de Besida, provinent de l'obaga de Vispella i del coll de Besida; més avall travessa les Gales i la carretera que mena de Camposines, prop del km 8, i passa a denominar-se barranc de la Gala, que desemboca a l'Ebre prop de l'antic abocador municipal d'escombraries. Més al sud es troba el barranc dels Canyerets que neix també a la serra de la Fatarella, entre l'obaga de Pere Sans i el coll de Dovies; després de travessar els Estrets dels Canyerets, es dirigeix cap a les Planes, on rep per la dreta el no menys important barranc de Dovies, que neix a les Lliteres, prop del coll de Capllarg; el barranc de Dovies rep per l'esquerra el barranquet del Sombro i constitueixen el barranc Fondo, que un cop s'uneix al barranc de Canyerets continua com a barranc Fondo; aquest travessa la carretera de Camposines al punt quilomètric 5 i rep alhora, per la dreta, l'aportació d'una sèrie de barrancs que procedeixen de les obagues de les serres del Pas de l'Ase: el barranc de Camposines que discorre paral·lel a la carretera que passa pel coll del mateix nom i recull les aigües de l'obaga de les Coves, del Solà de Gori i de Valldebadres; el barranc de Xarcums, que neix a l'obaga del Ramer, al peu del cim de la Caixa; i el barranc de la Vall de Cigales, que neix entre els cims de la Caixa i de l'Àguila. Tots aquests barrancs que porten les aigües de les serres del Pas de l'Ase s'uneixen al barranc Fondo, que les recull de la part sud de la serra de la Fatarella, i continuen junts cap a l'Ebre com a barranc del Forn Teuler, travessant els Montsons i la Plana d'Estisora, fins a arribar al Pla de l'Auvella; aquí rep pel marge dret al barranc de les Deveses i desemboquen a l'Ebre com a barranc de Casó, a la partida dels Reguers. Així doncs, el barranc Fondo i del Forn Teuler és el més llarg dels que recorren el terme municipal asconenc, amb un recorregut màxim d'uns 12 km des del naixement fins a la desembocadura a l'Ebre. El barranc més meridional del terme és el de Barbers, que recull les aigües des del pic de l'Àguila fins al Pas de l'Ase i recorre les partides del Mas de Prades i dels Barbers.

Localització geogràfica: el terme municipal d'Ascó es troba bàsicament repartit entre les quadrícules de 10 km de costat del reticle UTM (Universal Transverse Mercator) BF96 (que inclou la meitat nord del terme asconenc, des del nucli urbà cap al límit amb el terme de Flix, fins a la serra de la Fatarella i cap a l'Ebre) i BF95 (que inclou la meitat sud del terme municipal, cap a les serres del Pas de l'Ase i Camposines). Una petita part del terme, a l'extrem oriental de les serres del Pas de l'Ase, fins a l'Ebre, es troba a la quadrícula CF05, mentre que una altra petita porció, però de la part sudoccidental del terme (coll de Capllarg i Lliteres), pertany a la quadrícula BF85. Totes aquestes quadrícules corresponen al fus i zona 31T.

Població (2011): 1.665 habitants. Al padró de 2010 hi havia 1.634 habitants, dels quals 845 eren homes i 789 dones.

Moviment demogràfic: les primeres dades demogràfiques de què es disposa corresponen als fogatges; aquestes són, per tant, orientatives i fins que no es facin estudis demogràfics detallats és impossible establir la població real. El fogatge era un impost directe que havia de pagar cada foc o casa habitada a la Corona i els criteris que es feien servir per decidir qui havia de pagar i qui no variaven, motiu pel qual les conclusions demogràfiques que es poden extreure dels fogatges són molt desiguals. El primer fogatjament és el de 1358, amb 75 focs, i era el segon en nombre de famílies a la comarca, només superat per Miravet, que en tenia 112. El següent correspon a l'any 1553 i xifra amb 158 focs la vila d'Ascó. El primer any en què podem parlar de nombre d'habitants és el 1717, amb 530 i a partir d'aquí es poden començar a fer les primeres anàlisis. Si comparem aquesta dada amb la del 1830, veiem que en poc més de 100 anys la vila experimentà un important increment de la població, que passà als 1.308 habitants; les causes d'aquest increment poblacional podem trobar-les en les vendes dels béns reials i del comú a particulars, fet que permeté i estimulà la concentració de famílies camperoles a les zones rurals; aquesta concentració es veié superada al recompte fet l'any 1842, que donà una població de 2.063 persones, i el de 1857, amb 2.419 habitants (fig. 7). Els recomptes del 1860 i del 1887 presenten un lleuger descens poblacional, justificable per les guerres carlines, la guerra de Cuba i l'emigració per males collites, misèria i epidèmia de còlera que tingué lloc els anys 1885-1886. La disminució de la mortalitat infantil entre el 1900 i el 1920 va fer que la població s'incrementés a 2.540 habitants el 1920. La crisi del 1929 i les males collites van provocar un descens de la població, que arribà l'any 1930 a tenir 118 habitants menys. L'any en què s'inicià la Guerra Civil, el 1936, Ascó tenia 2.220 habitants i, en finalitzar aquesta, el 1940, en tenia només 1.953; les baixes en combat i l'emigració foren els motius més significatius. Però a partir d'aleshores el degoteig poblacional començà a acusar-se; del 1940 al 1950 es perderen 68 habitants, del 1950 al 1960 van ser 23 habitants més, i la disminu-

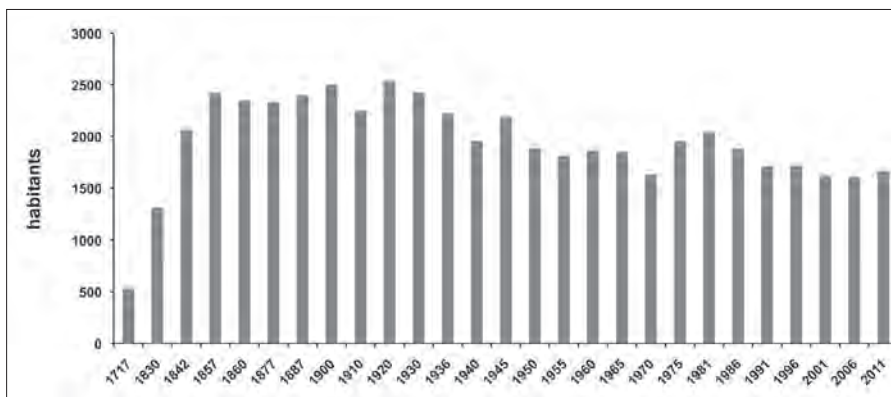

Fig. 7. Moviment demogràfic d'Ascó des de 1717

ció més acusada es donà del 1960 al 1970, en què es perderen 232 habitants, tot i els augments puntuals de població per l'arribada de faionencs obligats a marxar del seu poble per la construcció de la presa de Riba-roja d'Ebre. No fou fins a la construcció de la Central Nuclear quan Ascó canvià la tendència demogràfica, fet que augmentà considerablement el nombre d'habitants a 2.038 el 1981, no pel seu creixement natural sinó per l'onada d'immigració de gent jove atreta per la construcció de la Central; però, desgraciadament, aquesta tendència va ser només un miratge i desaparegué un cop finalitzada l'obra. El 1986 havia perdut ja 155 habitants i el 1991 en perdia 175 habitants més. Des d'aleshores la població s'ha anat mantenint més o menys, passant per un mínim de 1.602 habitants l'any 2006. La manca d'una bona planificació econòmica comarcal, la situació geogràfica aïllada dels nuclis industrials de Tarragona i Barcelona, les deficients comunicacions... han portat Ascó, igual que la majoria de pobles de la Ribera d'Ebre, a una situació preocupant.

Si analitzem les dades de l'any 2010 de la població segons sexe i edat, veiem que la franja de població més nombrosa és la que va dels 50 als 59 anys, amb 271 habitants i predomini d'homes sobre dones, igual que la dècada dels 30 en què el predomini masculí és encara més acusat; per contra les dècades dels 80 i 90 tenen un clar predomini femení, mostra de la major esperança de vida de les dones (vegeu fig. 8). Representant les dades totals de població del 2010 per grans grups d'edat, que més o menys corresponen a joves, adults en edat de treballar i jubilats, podem observar que només un 12% de la seua població té entre 0 i 17 anys i el 23% és més gran de 65 anys (vegeu fig. 9), fet que mostra un major envelliment de la població respecte a la mitjana catalana, que presenta més població jove, 18%, i menys de gran, 16% (fig. 10).

Cens electoral (2011): 1.356 electors; consistori municipal amb 9 regidors.

Dades econòmiques: Ascó ha estat un municipi tradicionalment agrícola fins a la construcció de la Central Nuclear, que va suposar un abans i un

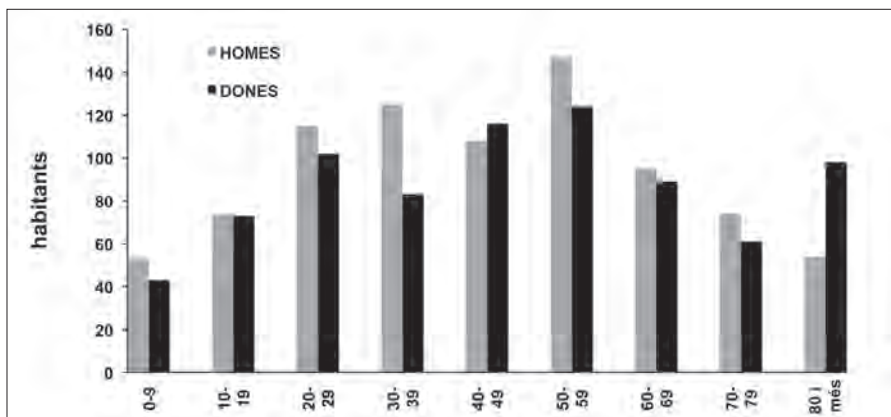

Fig. 8. Distribució de la població d'Ascó per sexe i edat el 2010

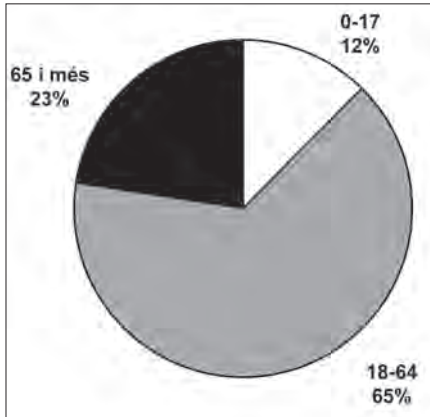

Fig. 9. Distribució de la població d'Ascó per grups d'edat el 2010

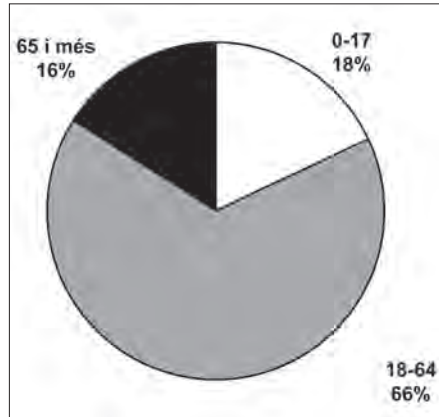

Fig. 10. Distribució de la població de Catalunya per grups d'edat el 2010

després. A l'inici dels anys seixanta el 73% de la població es dedicava a l'agricultura; al 1975 el percentatge havia disminuït considerablement, tot passant a ser d'un 20% i, actualment, ha passat a ser una activitat gairebé testimonial, de lleure. Si analitzem les dades estadístiques facilitades pel cens agrari del 1982, veiem que hi havia 356 explotacions de secà enfront de 74 de regadiu i el nombre d'hectàrees era força superior a les de regadiu; al cens del 1999 el nombre d'explotacions de regadiu havia passat d'un 20% a un 67,53%, detall que ens indica com la bonança econòmica portada per la Central Nuclear va repercutir directament en el sector primari, sobretot reconvertint terres de secà en regadiu, fet totalment impensable en un altre municipi que no tingués les arrels agrícoles que té Ascó.

Els conreus més extensius al municipi eren i continuen sent l'ametller, l'olivera i la vinya, tot i que també són presents al terme l'avellaner, els fruiters i les hortalisses. La Cooperativa Agrícola Sant Isidre és el principal comercialitzador dels productes del camp (fig. 11). La Farinera d'Ascó és una indústria de caire familiar; actualment se n'encarreguen els germans Poquet Pros; ha esdevingut una indústria emblemàtica a la vila i ha donat nom al carrer on es troba: carrer de la Farinera (fig. 12). Ascó també disposa de molins d'oli particulars i de cellers amb renom a la comarca, com ara Cellers Serra.

Igual que l'agricultura, la ramaderia també ha presentat una clara tendència a la desaparició. La ramaderia havia estat considerada com un complement de l'economia i, actualment, és gairebé inexistent com a explotació comercial.

Fig. 11. Cooperativa Agrícola de Sant Isidre (2011)

Fig. 12. Edifici de la Farinera d'Ascó, ubicada al carrer que porta el mateix nom (2011)

Fig. 13. Vista des dels dipòsits municipals d'aigua dels dos reactors de la Central Nuclear d'Ascó i de la immensa torre de refrigeració (2011)

La construcció de la Central Nuclear Ascó I i, posteriorment, el 1985, Ascó II, capgirà l'economia d'aquest poble riberenc, que passà de ser agrícola a ser un poble industrial i a convertir-se en el centre de la influència industrial de la comarca, amb el consegüent incentiu per a l'economia de la població (fig. 13). En els seus inicis es generaren moltes expectatives econòmiques, però un cop finalitzada la construcció i normalitzada la plantilla, l'eufòria de creixement econòmic desaparegué.

Com es pot veure a la taula I, el sector serveis, amb un 46,4%, és el que ocupa més població, com a la Ribera d'Ebre i a Catalunya, encara que amb percentatges encara molt inferiors als d'aquesta. Destaca, però, respecte a la resta de la comarca i de Catalunya, en general, l'alt percentatge de població dedicada a la construcció; la qual cosa pot estar relacionada amb la renovació del nucli de població paral·lela a la important inversió feta per l'administració local (vegeu taula I i II, amb dades de 2001 i 2002, que són les dades estadístiques disponibles més modernes). El nombre d'empreses de comerç al detall és encara prou important, clarament superior a la mitjana catalana, probablement per la protecció del sector i la manca de grans superfícies comercials al municipi (taula II).

TAULA I. PERCENTATGE DE POBLACIÓ OCUPADA PER SECTORS D'ACTIVITAT (2001)

<i>Activitat</i>	<i>Ascó</i>	<i>Ribera d'Ebre</i>	<i>Catalunya</i>
Agricultura	5,8%	12,8%	2,5%
Indústria/energia	30,5%	24,9%	25,2%
Construcció	17,2%	13,2%	10,4%
Serveis	46,4%	49,0%	62,0%
Total ocupació	534 hab.	8.198 hab.	2.815.126 hab.

TAULA II. PERCENTATGE D'EMPRESES I PROFESSIONALS PER SECTORS (2002)

<i>Empresa</i>	<i>Ascó</i>	<i>Ribera d'Ebre</i>	<i>Catalunya</i>
Indústria	9,3%	10,4%	9,7%
Construcció	21,2%	16,9%	13,0%
Comerç al detall	27,1%	25,3%	19,1%
Altres serveis	34,7%	38,2%	43,0%
Professionals	7,6%	9,3%	15,1%
Total empreses	118	1.781	604.817

Festes i tradicions: Ascó celebra la seua festa major d'estiu al voltant del dia 18 o 20 d'agost, en honor als patrons de la població sant Miquel i santa Paulina, i té una durada d'uns cinc dies. La festa major d'hivern en honor a sant Antoni, patró dels animals, té lloc el cap de setmana més proper al 17 de gener; el 2005 va ser declarada Festa d'Interès Etnològic de la Ribera d'Ebre i el 2010 la Generalitat la va incloure dins el Catàleg del Patrimoni Festiu de Catalunya en ser declarada festa patrimonial d'interès nacional, per la singularitat dels actes que s'hi celebren com són els Tres Tombs, les corrides de cavalls, rucs i matxos, la foguera, la ballada de jotes al voltant de la foguera i la venda de coques (vegeu en aquest número Pubill i Raduà, 2011*a*). Altres festes i actes a destacar són els de la Setmana Santa, en què destaca la processó de l'Angelet del diumenge de Pasqua, el viacrucis, el Sant Enterrament, la cantada de caramelles i la menjada de la mona a l'ermita de Santa Paulina del Mas de Prades (vegeu en aquest número Ambrós i Raduà, 2011). A Santa Paulina també s'hi va en romeria el primer dissabte de juny i es cuina una paella gegant. El dissabte més proper al 8 de maig se celebra Sant Miquel de maig, patró d'Ascó; es fan actes per als petits, missa, processó, sopar de germanor i ball. La Cooperativa Agrícola organitza la festa de Sant Isidre el diumenge més proper al 15 de maig, en honor a sant Isidre, patró dels pagesos, on hi destaca el concurs de floricultura organitzat des de la dècada de 1970. Al voltant del 29 de setembre es torna a celebrar una altra festa en honor a sant Miquel, on hi destaca la festa d'homenatge a la gent gran.

Llocs d'especial interès: passejar pels carrers d'Ascó és tota una experiència, atès que varien, com en cap altre poble de la Ribera, en funció de si el recorregut es fa de dia o de nit (vegeu el plànol de la fig. 14). A la població podem distingir clarament la *Vila de dins* o *Vila Closa* i la *Vila de fora*; cada una conserva una identitat pròpia i diferencial. La *Vila de dins* fou ocupada per la població musulmana del s. VIII al s. XVII (1610) en què foren expulsats. La *Vila de fora* era l'ocupada pels cristians i és la que s'ha anat estenent per la part més plana i oberta. Una muralla amb nombroses portes separava l'una de l'altra; actualment, la muralla ha desaparegut per entre els murs de les cases, però l'organització, molt particular, de la *Vila de dins*, amb carrers estrets, costeruts, ombrívols i tortuosos contrasta amb els carrers amples, oberts i lluminosos de la resta. Fins i tot la il·luminació nocturna de la vila accentua aquesta dissemblança; la part antiga està tota il·luminada amb fanals de ferro i llum groga; en canvi, la part nova amb fanals moderns i de llum blanca.

— **ELS PERXES:** eren les antigues entrades a les muralles i podem destacar al carrer de Baix el del Cavaller (en aquest punt finalitzava l'Ascó emmurallat, la *Vila Closa*), el de Cal Ciego, el de la Placeta (porta d'entrada a la moreria) i el de Baijunga; al carrer de l'Hospital el de Pere Sans i la Porta del Sol o Pla de Vallxiqué. Al carrer de la Mola es conserven encara les Portetes, estret carreró d'entrada i sortida clandestina de la vila. Al carrer de l'Estudi hi trobem el perxe de Santo Domingo, que travessa cap a la plaça Nova; aquest perxe té la construcció basada en la idea de la galeria coberta; aquest tipus de construcció és la més habitual a la vila d'Ascó i està relacionada amb les tradicions de la població morisca. A la placeta de Cal Cavaller també s'hi conserven altres perxes; un dóna al Pou de la Neu i l'altre dóna a l'exterior de la *Vila Closa*, que es tancava en períodes de guerres, epidèmies, atacs de bandolers i quan es feien cerimònies religioses.

— **POU DE LA NEU:** de l'època morisca, és l'únic que es conserva en tota la comarca. Ubicat als fonaments d'una casa, construït amb pedra picada, volta apuntada i planta circular en forma de gla. Les bigues superiors descansaven sobre pedres situades a diversos nivells, per poder enfustar i cobrir de palla en funció de les necessitats del moment. Durant molts segles aquest tipus de construcció era molt important, perquè permetia l'emmagatzematge i la conservació dels aliments.

— **PLACETA DE CAL CAVALLER:** és del s. XVII i la presideix la casa de Cal Cavaller.

— **CAL CAVALLER:** casa pairal del llinatge dels Salvador. Reconstruïda per Bertomeu Blai Salvador el 1631 a partir de l'antiga casa d'Alí Abimazid (1148). Conserva un escut familiar a la façana. És la resta medieval més important d'Ascó; actualment està en procés de restauració.

— **CARRER MAJOR:** tortuós, estret i amb cantonades estratègiques de defensa que el fan girar 90°, com a la torratxa de Ca Estisora, on el gir, unit a l'estretor, el feien infranquejable.

Fig. 14. Plànol general del nucli urbà d'Ascó (Ajuntament d'Ascó)

— LA TORRATXA OFENSIVA I DEFENSIVA DE CA ESTISORA: és del s. XI i consta d'un petit castell moro i torre de guaita de la moreria; conserva unes espitlles de pedra picada i un forat rodó a la paret, on suposadament hi havia una porta que tancava el carrer.

— CARRER DELS SEQUERETS: un cop expulsats els moriscos per Felip III de Castella l'any 1610, els hospitalers van cedir al gremi de sequers el cementiri àrab, orientat a sol naixent, per assecar fruits com panses i figues. El nom en diminutiu dels *sequers* quedà com a topònim.

— EL CASTELL: l'origen no queda gaire clar; probablement primer fou l'emplaçament d'un far d'època preromana destinat a la vigilància del Pas de l'Ase; posteriorment es convertí en fortificació i residència del valí de Siurana. En les restes actuals queda una torre àrab de reconstrucció carlina (s. XIX) i la garita, part d'una torre gòtica. El castell fou destruït parcialment en la guerra dels Segadors (s. XVII), i desmantellat totalment en les guerres de Successió i carlines.

— L'ESGLÉSIA: amb tres estils constructius diferents. Planta d'una sola nau, absis de transició romànica en la part baixa i gòtica al final. Campanar romànic de cadireta, tot de pedra, seguint l'estil de les esglésies dels Pirineus. Fou engrandit el seu interior en estil toscà el 1702 a partir de la clau de volta gòtica, i fou novament ampliada el 1901 (fig. 15).

Fig. 15. Església parroquial d'Ascó; al centre, l'estàtua del sant Pere Màrtir Sans (2011)

— LA PLAÇA MAJOR: era la seu de l'antic consell municipal i ajuntament de la vila. Sobre la portalada hi ha gravada la data de 1610, any en què foren expulsats els moriscos. La plaça està construïda sobre les voltes de pedra d'un mercat medieval; si es baixa pel carreró de la Sacanella, són visibles des del carrer unes voltes en semicercle de pedra picada i unes sitges que fan suposar que en aquell indret s'hi emmagatzemaven els cereals de l'aljama i, posteriorment, dels hospitalers.

— BALCÓ DE L'EBRE: magnífic mirador al riu, a la plana de Vinebre i al Montsant (fig. 16).

— EL CARRER DE LA MOLA: segueix l'antic traçat de les muralles d'Ascó, destruïdes durant la guerra civil pels bombardeigs.

— CAPELLES I ERMITES

DEL CALVARI: gaudeix d'unes vistes espectaculars gràcies a la seua privilegiada situació geogràfica. Hi ha una bonica llegenda sobre aquesta capella: conten que fou construïda per un matrimoni que es negà, la nit del casament, al costum feudal del dret de cuixa. La parella fugí de la població i quan hi retornà construí en agraïment la capelleta del Calvari. A la portalada hi ha una inscripció en llatí que diu "caso me facit". A aquesta capella s'hi puja el diumenge de Rams a la tarda i el Divendres Sant, tot fent el viacrucis.

Fig. 16. Vista des del Balcó de l'Ebre de la plana de Vinebre, entre la serra de Gorraptés, el Montsant i el Tormo (2011)

DE SANT MIQUEL: està situada a l'entrada del municipi per la part de Flix, Vinebre i la Fatarella. Aquesta ermita data del s. XVI, quan els moriscos hi anaven en processó cada segon diumenge de maig, costum que s'ha mantingut fins avui dia. La construcció també disposa d'una llegenda: diuen que un militar saltà i caigué amb el seu cavall desbocat per sobre el mur que hi havia davant de l'ermita i, com que no es va fer res, féu construir el pòrtic i el cor en agraïment. L'ermita fou restaurada per primer cop l'any 1741 i la darrera data del 1998.

DE LA MARE DE DÉU DEL CARME: patrona dels llaüters. Abans de la construcció de la via del tren, el 1882, l'ermita estava situada damunt d'un replà que dominava l'Ebre, a la confluència del barranc de la Fonxinxella amb el riu, al costat del Mal Pas i sobre el port d'Ascó; posteriorment calgué resituar-la terra endins. Actualment s'hi va del 16 al 25 de juliol a fer la novena.

DE SANTA PAULINA: l'antiga ermita estava ubicada a l'entrada del Pas de l'Ase, al mig d'un grandió poblament ibericoromà, a la vora del riu Ebre, lloc on segons conta la tradició s'agafà a la roca la imatge que anava riu avall. Actualment està enrunada. El 2003 s'inaugurà una nova ermita al paratge de Mas de Prades.

— ESPAIS DE LA BATALLA DE L'EBRE

CAMPAMENT DEL XV COS D'EXÈRCIT: situat al sector Fatarella - Riba-roja d'Ebre - Ascó, damunt de quatre terrasses de conreu orientades d'est a oest,

Fig. 17. Fortificació que forma part del campament republicà del XV Cos d'Exèrcit, prop de la Punta de l'Home (2011)

Fig. 18. Cabana de pedra en sec típica de la serra de la Fatarella, situada dins els Espais de la Batalla de l'Ebre recuperats a Ascó (2011)

delimitades per alts marges amb un gran domini visual del riu i envoltades avui dia de gegantins molins productors d'energia eòlica. L'exèrcit republicà, dirigit per Manuel Tagüeña, construí cabanes, magatzems, oficines, latrines, cuines, infermeria i tot un conjunt de dependències bàsiques per garantir la seguretat de les tropes de la darrera línia de la resistència i permetre la retirada de les tropes republicanes per Flix (fig. 17 i 18).

BÚNQUER DELS REGUERS: construcció defensiva construïda per l'exèrcit franquista i que formava part del sistema de fortificacions permanents anomenat *Línea fortificada de la Cabeza de Puente Riba-roja-Flix-Ascó*. Tenia com a objectiu controlar la zona propera al riu per impedir un possible atac republicà i defensar el ferrocarril. Durant la major part de la batalla de l'Ebre va ser ocupat pels soldats republicans, que el van fortificar; fou recuperat per l'exèrcit franquista el 15 de novembre de 1938, acabada la batalla.

Moviment associatiu: el moviment associatiu a Ascó és força important. Així, podríem esmentar entre les entitats educatives l'Escola Municipal de Música d'Ascó i l'AMPA del CEIP Sant Miquel (fig. 19). Entre les culturals, l'Associació Cultural Lo Llaüt, l'equip de la revista *Malpàs*, el Ball de Diablers d'Ascó, l'Orfeó d'Ascó, l'equip de Vídeo Ascó TV i l'Agrupació Musical d'Ascó. Entre les esportives tenim el Club Atletisme Ascó (fig. 20), el Club Ciclista Ascó, el Club de Tir al Plat Pla de l'Ovella, el FC Ascó (fig. 20), el Club Handbol

Fig. 19. Escola d'Educació Infantil i Primària Sant Miquel (2011)

Fig. 20. Pista d'atletisme i camp de futbol (2011)

Ascó, la Societat de Pescadors La Tartanya i la Penya Barcelonista d'Ascó. Entre les socials podem destacar l'Associació Juvenil d'Ascó, el Col·lectiu de Dones d'Ascó i l'Associació de la Gent Gran. Entre les econòmiques, la Comunitat de Regants i la Cooperativa Agrícola Sant Isidre. En el camp dels serveis públics es troben l'Agrupació Defensa Forestal Sant Llorenç (ADF) i els Bombers Voluntaris del Parc d'Ascó. Finalment, entre les associacions assistencials tenim Càritas Parroquial, Creu Roja, Mans Unides i l'Hospitalidad de Nuestra Sra. de Lourdes. Vegeu en aquest mateix número de la revista l'article de Pubill i Raduà (2011b) sobre el moviment associatiu a Ascó.

Cognoms més comuns a Ascó: Batiste, Biarnés, Borrell, Domènech, Ferrús, Grau, Jordà, Jornet, Montaña, Monté/Munté, Raduà, Ribes, Serra, Serrano...

Podeu comparar aquesta llista actual amb el que apareix en el treball de Castellvell (2011) d'aquest mateix número i corresponent als cognoms més comuns a Ascó al padró de 1871.

BIBLIOGRAFIA

AMBRÓS, M.L.; RADUÀ, J.M. (2011): "La Setmana Santa asconenca". *Miscel·lània del CERE* 22: 257-268.

BIARNÉS, C.; CID, J.S. (1984): *Guia de la Ribera d'Ebre*. Ed. Llibreria de la Rambla, Tarragona.

BOFARULL, M. (2002): *Origen dels noms geogràfics de Catalunya. Pobles, rius, Muntanyes*. Cossetània Edicions, Valls.

CASTELLVELL, V. (2011): "Els habitants d'Ascó de l'any 1871". *Miscel·lània del CERE* 22: 63-84.

CID, M.M.; CID, J.S. (1994): *La Ribera d'Ebre*. Col·lecció Les Comarques de Catalunya, 31. Disseny Cultural, Barcelona.

Gran geografia comarcal de Catalunya (1985): vol. 7, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

PUBILL, B.; RADUÀ, J.M. (2011a): "La festa de Sant Antoni d'Ascó, patrimoni festiu de Catalunya". *Miscel·lània del CERE* 22: 283-296.

PUBILL, B.; RADUÀ, J.M. (2011b): "L'associacionisme, el bategar d'Ascó". *Miscel·lània del CERE* 22: 147-158.

Altres fonts

Ajuntament d'Ascó: www.asco.cat

Institut Cartogràfic de Catalunya

Institut d'Estadística de Catalunya: www.idescat.cat

Oficina del Censo Electoral, INE

Sistema d'Informació d'Administració Local: www.municat.net:8000

M. Anguera i V. Casadó

Wikipèdia: ca.wikipedia.org/wiki/Ascó

www.enciclopedia.cat

www.lollaut.com

MONTSERRAT ANGUERA TERRÉ

VICENT CASADÓ BURILLO

Membres de la Junta Directiva del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre

Equip Editorial de la Miscel·lània del CERE